

**Puolustusvaliokunnan mietintö n:o 1 hallituksen esityksestä
laeiksi asevelvollisuuslain sekä sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muut-
tamisesta**

Eduskunta on 16 päivänä joulukuuta 1993 lähettänyt puolustusvaliokunnan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen n:o 302/1993 vp.

Lakivaliokunta on eduskunnan päätöksen mukaisesti antanut valiokunnalle lausuntonsa. Lausunto (LaVL 1) on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina osastopäällikkö Eero Lavonen ja vs. vanhempi hallitussihteeri Timo Turkki puolustusministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Eeva-Liisa Hiltunen työministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Jarmo Litunen oikeusministeriöstä, asessori Kalervo Artema pääesikunnasta ja lakiasiainsihteeri Juha Keltti Aseistakieltäytyjäliitosta.

Hallituksen esitys

Hallituksen esityksessä ehdotetaan asevelvollisuuslakiin lisättäväksi säännökset, joilla estetään asevelvollisuuslaissa säädetystä palveluksesta ja sitä korvaavasta siviilipalveluslaissa säädetystä palveluksesta kokonaan kieltäytyville asevelvollisille tuomittavien rangaistusten kertaautuminen.

Sotilasoikeudenkäyntilakiin ehdotetaan tehtäväksi lisäys, jonka mukaan asevelvollisuudesta kieltäytyminen käsiteltäisiin sotilasoikeudenkäyntiasiana.

Suomen hallitusmuodon mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen olemaan osallisena isänmaan puolustuksessa tai sitä avustamaan, niinkuin siitä laissa säädetään. Asevelvollisuuslaissa (452/50) säädetty palvelus voidaan korvata siviilipalveluslaissa (1723/91) tarkoitetulla palveluksella, jos asianomaisen uskonnollinen tai eettinen vakaumus estää suorittamasta ensin mainittua palvelusta. Asevelvollisuuden suorittamisesta ei voi ilman laissa erikseen säädettyä perustetta vapautua.

Valiokunnan kannanotot

Toistuvien rangaistusten aiheuttaman epäkohdan poistamiseksi asevelvollisuuslain 39 §:ään ehdotetaan rangaistussäännöstä asevelvollisuudesta kieltäytymisestä. Kieltäytymisestä rangaistaisiin siten kuin siviilipalvelusrikoksesta säädetään siviilipalveluslain 26 §:ssä. Rangaistuksena olisi vankeutta aika, joka vastaa puolta asianomaisen jäljellä olevasta palvelusajasta. Jäljellä olevaksi palvelusajaksi katsottaisiin se aika, joka olisi määrätty asianomaisen siviilipalvelusajaksi, jos hänet olisi hyväksytty siviilipalvelukseen sinä päivänä, jona hänet oli kotiutettu kieltäytymisen takia.

Lakivaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota hallituksen esityksen lakitekniiseen toteutukseen ja todennut, että esityksen pykälätekstin perusteella on vaikea selvittää, minkälaiseen rangaistukseen asevelvollisuudesta kieltäytyvä tuomitaan. Puolustusvaliokunta on päättänyt lakivaliokunnan ehdottamalla tavalla selkeyttämään ensimmäisen lakiehdotuksen 39 §:n 1 momenttia ja voimaantulosäännöksen 2 momenttia.

Valiokunta pitää myös muita lakivaliokunnan lausunnossa esitettyjä, asevelvollisuuslakiin, siviilipalveluslakiin ja sotilasoikeudenkäyntilakiin liittyviä näkökohtia huomionarvoisina. Puolustusvaliokunta ei esitä hallituksen esitykseen sisältyvään toiseen lakiehdotukseen muutoksia.

Edellä esitettyyn ja hallituksen esityksen perusteluihin viitaten valiokunta kunnioittaen ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvä 2. lakiehdotus hyväksyttäisiin muuttamattomana ja

että hallituksen esitykseen sisältyvä 1. lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

1.

Laki

asevelvollisuuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 15 päivänä syyskuuta 1950 annettuun asevelvollisuuslakiin (452/50) siitä 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetulla lailla (325/83) kumotun 39 §:n tilalle uusi 39 § seuraavasti:

39 §

Varusmies, joka kieltäytyy kokonaan tässä laissa säädetystä palveluksesta eikä ilmeisesti ojentuisi rikoslain 45 luvun nojalla määrättävää tai tuomittavasta seuraamuksesta, on, jollei hän hae siviilipalvelukseen, rikoslain 45 luvun säännösten soveltamisen sijasta tuomittava *asevelvollisuudesta kieltäytymisestä* rangaistukseen siten kuin siviilipalvelusrikoksesta siviilipalveluslaissa (1723/91) säädetään. Rangaistusta tuomitessa asianomaisen jäljellä olevaksi palvelusajaksi katsotaan se aika, joka olisi *siviilipalveluslain 61 §:n nojalla* määrätty hänen siviilipalvelusajakseen, jos hänet olisi hakemuksestaan hyväksytty siviilipalvelukseen kotiuttamispäivänään.

(2—4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Jos henkilö, joka tuomitaan rangaistukseen 39 §:n nojalla, on ennen tämän lain voimaantuloa tuomittu rangaistukseen rikoslain 45 luvun nojalla menettelystä, joka täyttää edellä 39 §:ssä tarkoitetun teon tunnusmerkistön, hänelle tuomitavasta rangaistuksesta vähennetään *aika, jonka hän on ollut aikaisemman rikoksen vuoksi vapautensa menettäneenä*.

Helsingissä 22 päivänä maaliskuuta 1994

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Lamminen, varapuheenjohtaja Laakso ja jäsenet von Bell,

Björkenheim, Kasurinen, Laitinen, Pykäläinen, Saastamoinen, Seivästö, Westerlund ja Vihriälä sekä varajäsenet Kohijoki, Lehtosaari ja T. Roos.

Vastalause

Puolustusvaliokunnan enemmistö oli valmis hyväksymään hallituksen esityksen, jonka mukaan vain varusmies voi kieltäytyä kokonaan asevelvollisuuslaissa säädetystä palveluksesta.

Vaikka lainmuutos parantaa olennaisesti nykyistä tilannetta, jossa rangaistukset ovat voineet kohdistua toistuvasti palveluksesta kieltäytyneeseen henkilöön, ei ongelma kuitenkaan kokonaan poistu, sillä osa kieltäytymisistä saattaa tapahtua esimerkiksi kutsunnoissa tai jo ennen kutsuntoja.

Palveluksesta kutsunnoissa tai ennen kutsuntoja kieltäytyvä ei vielä täytä varusmiehen tunnusmerkistöä, koska varusmiehen palvelusvelvollisuus konkretisoituu vasta sinä päivänä, jolloin palvelukseenastumismääräyksen saanut on astunut palvelukseen tai ollut velvollinen astumaan palvelukseen.

Varusmiehen kohdalla lainmuutos poistaa toistuvan rankaisemisen. Muiden kuin varusmiesten osalta mahdollisuus toistuviin rangaistuksiin säilyy myös tulevaisuudessa.

Kun henkilöllistä soveltamisalaa laajennettaisiin edellä olevalla tavalla muihin kuin varusmiehiin, on 1. lakiehdotuksen 39 §:ään lisättävä uusi 5 momentti.

Toteamme myös periaatteellisenä kantanamme, että asevelvollisuudesta kokonaan kieltäytymistä ei tulisi käsitellä sotilasoikeusprosessissa, vaan tavallisessa rikosprosessissa, kuten muutkin asevelvollisuuslaissa ja siviilipalveluslaissa rangaistavaksi säädetty teot käsitellään. Kyse on ns. totaalkieltäytyjistä, joiden rikoksen erityislaatuisuuden vuoksi ei sotilasrikosasiain kokoonpanossa tapahtuvaa tuomitsemista voi pitää perusteltuna.

Jotta toistuvista rangaistuksista päästäisiin lopullisesti eroon, ehdotamme,

että valiokunnan mietintöön sisältyvät lakiehdotukset hyväksyttäisiin valiokunnan mietinnön mukaisina lukuun ottamatta 1. lakiehdotuksen 39 §:ää, joka hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

39 §

(Poist.) Joka kieltäytyy kokonaan tässä laissa säädetystä palveluksesta eikä ojennu hänelle tämän lain, rikoslain 45 luvun tai sotilaskurinpitolain mukaan määrätystä tai tuomitusta seuraamuksesta tai on ilmoittanut kieltäytymisestään kirjallisesti, on, jollei hän hae siviilipalvelukseen, (poist.) tuomittava asevelvollisuudesta kieltäytymisestä rangaistukseen siten kuin siviilipalvelusrikoksesta siviilipalveluslaissa (1723/91) säädetään. Rangaistusta tuomittaessa asianomaisen jäljellä olevaksi siviilipalvelusajaksi katsotaan se aika, joka olisi siviilipalveluslain 61 §:n nojalla määrätty hänen siviilipalvelusajakseen, jos hän olisi hakenut siviilipalvelukseen kotiuttamispäivänään.

(2—4 mom. kuten valiokunnan mietinnössä) Reservin kertausharjoituksesta kieltäytyvää rangaistaan, kuten siviilipalveluslaissa on täydennyspalvelusrikkomuksesta säädetty. (Uusi)

Helsingissä 22 päivänä maaliskuuta 1994

Jaakko Laakso
Anna-Liisa Kasurinen

Tuija Maaret Pykäläinen
Timo Roos

Aarno von Bell
Reijo Laitinen

EDUSKUNNAN
LAKIVALIOKUNTA

Helsingissä

24 päivänä helmikuuta 1994

Lausunto n:o 1

Puolustusvaliokunnalle

Eduskunta on 16 päivänä joulukuuta 1993 lähettäessään hallituksen esityksen n:o 302/1993 vp laeiksi asevelvollisuuslain sekä sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta puolustusvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että lakivaliokunnan on annettava lausunto puolustusvaliokunnalle.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina osastopäällikkö, hallitusneuvos Eero Lavonen ja hallitussihteeri Timo Turkki puolustusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Jarmo Litunen oikeusministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Eeva-Liisa Hiltunen työministeriöstä, kärkeä tuomari Markku Pohjola Helsingin käräjäoikeudesta, professori Pekka Koskinen Helsingin yliopistosta ja lakiasiansihteeri Juha Keltti Aseistakieltäytyjäliitosta.

Käsiteltyään asian lakivaliokunta esittää lausuntonaan kunnioittaen seuraavaa:

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan asevelvollisuuslakiin lisättäväksi säännökset, joilla estetään asevelvollisuuslaissa säädetystä palveluksesta kokonaan kieltäytyville asevelvollisille tuomittavien rangaistusten kertautuminen. Asevelvollisuudesta kokonaan kieltäytyvää rangaistaisiin samojen perusteiden mukaan kuin henkilöä, joka tultuaan hyväksytyksi siviilipalvelukseen on sittemmin siitä kieltäytynyt.

Sotilasoikeudenkäyntilakiin ehdotetaan tehtäväksi lisäys, jonka mukaan asevelvollisuudesta kieltäytyminen käsiteltäisiin sotilasoikeudenkäyntiasiana.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Valiokunnan kannanotot

Valiokunta pitää hallituksen esitystä tavoitteiltaan oikeana ja näin ollen puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

1. Asevelvollisuuslain muuttaminen

Lakiehdotuksen hyväksyttävästä tavoitteesta huolimatta sen lakitekninen toteutus ei valiokunnan mielestä ole tyydyttävä. Pykälätekstin perusteella on vaikea selvittää, minkälaiseen rangaistukseen asevelvollisuudesta kieltäytyvä tuomitaan. Tämä on vastoin rikosoikeudellista legaliteettiperiaatetta.

Säännösten vaikeaselkoisuus johtuu osittain itse asian monimutkaisuudesta, osittain sen mutkikkaasta kielellisestä rakenteesta sekä osittain siitä, että niin lakitekstistä kuin perusteluistakin puuttuu sen ymmärtämiseksi välttämätön viittaus siviilipalveluslain 61 §:ään. Tämä pykälä koskee palvelusajan määräämistä siirryttäessä varusmiespalveluksesta siviilipalvelukseen ja on olennainen laskettaessa asevelvollisuuslain 39 §:n mukaan määräytyvää rangaistusta. Valiokunta katsoo, että tässä yhteydessä asevelvollisuuslain 39 §:ää tulisi selkeyttää lisäämällä 2 momenttiin viittaus siviilipalveluslain 61 §:ään.

Tämän perusteella lakivaliokunta esittää, että lakiehdotuksen 39 §:n 1 momentin viimeinen virke hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

”...Rangaistusta tuomittaessa asianomaisen jäljellä olevaksi palvelusajaksi katsotaan se aika, joka olisi *siviilipalveluslain 61 §:n nojalla* määrätty hänen siviilipalvelusajakseen, jos hänet olisi hakeemuksestaan hyväksytty siviilipalvelukseen kotiuttamispäivänään.”

Edelleen valiokunta esittää, että voimaantulosäännöksen 2 momenttia selkeytettäisiin seuraavasti:

”Jos henkilö, joka tuomitaan rangaistukseen 39 §:n nojalla, on ennen tämän lain voimaantuloa tuomittu rangaistukseen rikoslain 45 luvun nojalla menettelystä, joka täyttää edellä 39 §:ssä tarkoitettun teon tunnusmerkistön, hänelle tuomittavasta rangaistuksesta vähennetään aika, jonka hän on ollut aikaisemman rikoksen vuoksi vapautensa menettäneenä.”

Käynnissä olevan rikoslain kokonaisuudistuksen yhtenä hyväksyttynä tavoitteena on keskittää vankeusrangaistusuhkaiset rangaistussäännökset rikoslakiin. Asevelvollisuuslain 39 §:ään sisältyvä rangaistusuhka on niin ankara, että säännös on valiokunnan mielestä siirrettävä rikoslakiin ja kirjoitettava tunnusmerkistö siinä yhteydessä nyt ehdotettua selkeämmäksi. Valiokunta pitää asianmukaisena, että tämä työ suoritetaan siinä vaiheessa, jolloin rikoslakiprojektissa otetaan käsiteltäväksi sotilasrikoksia koskevat osat.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että siviilipalveluslain mukaan tuomittava vankeusrangaistus eroaa huomattavasti normaalista vankeusrangaistuksesta. Siviilipalveluslain mukaan vankeutta ei voi määrätä ehdolliseksi, siitä ei voi päästää normaalisti ehdonlaiseen vapauteen, siihen ei voi käyttää koventamisperusteita eikä rangaistusta merkitä rikosrekisteriin. Valiokunta katsoo, että rikoslakiprojektin yhteydessä on myös syytä selvittää, onko tällaista seuraamusta pidettävä vankeutena vai olisiko se luokiteltava omaksi seuraamuslajikseen.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Lax, varapuheenjohtaja Halonen ja jäsenet Hassi, Häkämies,

2. Sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttaminen

Ehdotus, että asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskeva syyteasia käsitteellään sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettussa järjestyksessä, on valiokunnan mielestä asianmukainen.

Tässä yhteydessä valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös sotilasoikeudenkäyntilakiin sinänsä. Laki on tullut voimaan vuonna 1983 ja se on näin ollen melko uusi. Sen säätämisen jälkeen maassamme on kuitenkin käynnistetty alioikeusuudistus, josta on tähän mennessä toteutettu riittävästi asioita oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen sekä alioikeuksien yhtenäistäminen. Alioikeudet on muutettu käräjäoikeuksiksi, joissa ratkaisukokoonpanot on porrastettu käsiteltävän asian mukaan yhden tuomarin kokoonpanoon, yhden tuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanoon sekä kolmen tuomarin kokoonpanoon. Sotilasoikeudenkäynnissä alioikeuden kokoonpano on kurinpitovalitusasioita lukuun ottamatta aina sama: yksi tuomari ja kaksi sotilasasian-tuntijaa. Alioikeusuudistus etenee seuraavassa vaiheessa rikosasiain oikeudenkäyntimenettelysäännösten uudistamiseen. Valiokunnan mielestä tuossa yhteydessä on syytä selvittää, onko alioikeuden kokoonpano sotilasoikeudenkäyntiasioita käsiteltäessä tarkoituksenmukainen verrattaessa sitä esimerkiksi yhden tuomarin toimivallan laajuuteen normaalissa rikosasiain käsittelyssä.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunoittavasti ehdottaa,

että puolustusvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Komi, Lehtinen, Luhtanen, Mäkelä, Mölsä, Polvi, Savela, Seivästö, Suhola, Tykkyläinen ja Viljanen.

